

Din ve Değerler Eğitimi Açısından *Keloğlan* Çizgi Filminin Değerlendirilmesi

Bilal Yorulmaz*

Mukaddes Zikra Tanrıverdi**

Giriş

Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre insanlar-özellikle de çocuklar- model alarak öğrenmektedirler. İnsanların davranışlarına yön veren modeller eskiden aile üyeleri, öğretmenler ve sosyal çevre iken; teknolojinin hızla geliştiği dünyada televizyon ve internet sebebiyle bu modeller yerlerini ünlü sanatçılara, futbolculara, film yıldızlarına ve çizgi film kahramanlarına bırakmışlardır. Bandura'ya göre bu modeller arasında çocukları en çok çizgi film kahramanları etkilemekte ve davranışlarına yön vermektedir (Koç, 2006:211).

RTÜK tarafından ülkemizde yapılan bir araştırmaya göre, çocukların televizyonda en çok izlediği programlar çizgi filmlerdir (RTÜK, 2006:12). Yayınlanmakta olan çizgi filmlerin ise büyük çoğunluğu yabancı yapımlardır. Yabancı yapım çizgi filmler ise beraberinde şiddet, farklı kültürlere ait örf, adet, gelenek ve farklı dinlere ait inanışlar gibi problemleri unsurlar içermektedirler (Yorulmaz, 2013a: 439).

Son yıllarda yabancı kaynaklı çizgi filmlere alternatif olarak ülkemizde yerli yapım çizgi filmler de üretilmektedir. Çoğunlukla TRT işbirliğinde üretilen bu çizgi filmlerden bazıları başarılarıyla dikkat çekmiştir. TRT Çocuk

---

* Yard. Doç. Dr. , Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. e-mail: bilal.yorulmaz@gmail.com

** Öğretmen, MEB, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenliği

ve Animax animasyon şirketi ortaklığında hazırlanan *Keloğlan* çizgi filmi bu amaçla hazırlanmış ve başarıya ulaşmış yapımlardandır.

Keloğlan çizgi filmi Türk kültüründe yer etmiş olan *Keloğlan* Masalları'ndan uyarlanarak ekranlara taşınmış bir yapımdır. Bu durum kültürel öğelerin ekranlara yansıtılması ve kalıcı hale getirilmesi için güzel bir girişim olmasına karşın, bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bunların başında sözlü kültürde yer alan ancak gerçekte var olmayan karakterler, olaylar ve inançlar gelmektedir.

Araştırmanın amacı, *Keloğlan* çizgi filminin olumlu ve olumsuz yönlerini irdeleyerek, din ve değerler eğitimi açısından yerini tespit etmektir. Nitel araştırma desenlerinden "Kuram Oluşturma" (Grounded Theory)'nın kullanılacağı araştırmada, hipotezler ortaya koymak yerine şu sorulara cevap aranacaktır:

Keloğlan çizgi filminde inanç içeren sözel ya da görsel ifadeler var mıdır?

Keloğlan çizgi filminde İslam dini ile ilgili unsurlar bulunmakta mıdır?

Keloğlan çizgi filminde eski Türk mitolojileri ve Şamanizm'le ilgili unsurlar bulunmakta mıdır?

Keloğlan çizgi filminde batıl inanç içeren unsurlar bulunmakta mıdır?

Keloğlan çizgi filminde farklı kültürlere ait unsurlar (dans, müzik, sembol vb.) bulunmakta mıdır?

Keloğlan çizgi filminde izleyenleri dini konularda yanlış yönlendirebilecek unsurlar (sihir, büyü, olağanüstü güç vb.) bulunmakta mıdır?

Keloğlan çizgi filminde vurgulanan değerler nelerdir?

Keloğlan çizgi filminde değerleri geliştirmeye yönelik sözel ya da model almaya yönelik görsel ifadeler var mıdır?

Keloğlan çizgi filminde travmatik olabilecek unsurlar (korku, şiddet vb.) var mıdır?

Keloğlan çizgi filminde cinsellik ile ilgili unsurlar bulunmakta mıdır?

Keloğlan çizgi filminin kahramanı *Keloğlan*'ın karakter özellikleri nelerdir?

Keloğlan çizgi filmde yer alan diğer kahramanların karakter özellikleri nelerdir?

Araştırmaya konu olan *Keloğlan* çizgi filmi 2009 yılında TRT Çocuk ortaklığında Animax animasyon şirketi tarafından üretilmiş ve TRT Çocuk kanalında yayına başlamıştır. Şu ana kadar üç sezon yayınlanmış olan *Ke-*

loğlan çizgi filminin yayınlanmış olan 109 bölümü bulunmaktadır. Halen aynı kanalda günde 2 kere yayınlanmakta olan *Keloğlan* çizgi filmi, 6-9 yaş grubu çocukları hedeflemektedir. Yönetmenliği A. Barış İslamoğlu tarafından yürütülen yapımın senarist ve yapım ekibi sezonlara ve bölümlere göre değişiklik göstermektedir. Birinci sezon *Keloğlan*, ikinci sezon *Bir Varmış Bir Yokmuş Keloğlan Masalları* ve üçüncü sezon *Keloğlan Odama Saklandı* isimleriyle yayınlanmıştır (*Keloğlan*, Wikipedia). Çizgi filmin başkahramanı *Keloğlan*'dır. Kahramanların bir kısmı bölümden bölüme değişiklik gösterse de sürekli olan diğer kahramanlar *Keloğlan*'ın anne ve babası, Bilgecan Dede, Kara Vezir, Cadı, Padişah, Uzun, Huysuz, Balkız, Örgülü, Kara, Sivri, Prenses, Kirpi Hanım ve Karakaçan'dır. Her bölüm yaklaşık 10-20 dakika sürmektedir. Araştırmada aşağıdaki tabloda yer alan bölümler incelenmiştir:¹

Tablo 1: Araştırmaya dahil olan bölümler

KELOĞLAN DOĞDU	HAYALET EV
KARINCANIN DANSI	TAŞ MAKAS
DEV KARDEŞ:ENRO	KORKULUK
DOĞAYI KORUYALIM	PADİŞAHIN RÜYASI
YERALTI ŞEHİRİ	DENİZLER ALTINDA
SUYUN ÖNEMİ	KAYIP BEBEK
PERİ PADİŞAHI'NIN ÜLKESİ	KIRIK AYNA
KELOĞLAN'IN BERESİ	KUM SAATİ
KÖMÜR HANIM	DEVLER ÜLKESİ
ATEŞOĞLAN	YILDIRIM
ASKERLERE KARŞI	MÜTHİŞ UZUN
7 BAŞLI YILAN	BİLGEKAN DEDE KAYBOLDU
DEDİKODU	TİLKİ'NİN OYUNU
KÖTÜLÜK PERİSİ	AY TAŞININ SIRRI
SARMAŞIK DİRİLDİ	MİNİK KUŞ 2
KRİSTAL MAĞARASI	LABİRENT
GÜLÇİÇEK'İ KURTARMA	MÜZE
KUYU CANAVARI	HİPNOZ SARMALI
İKLİM BALONU	GEÇİT SAATİ
KEL BAŞIM, DERTLİ BAŞIM	İSRAF

1 Tabloda yer alan ilk 18 bölüm yayınlanma aşamasında isimlendirilmemiş olup, ortaya çıkabilecek karışıklıkları engellemek adına araştırmacı tarafından isimlendirilmiştir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden “Kuram Oluşturma” (Grounded Theory) kullanılmıştır. Glaser ve Strauss’un ‘sürekli karşılaştırmalı analiz’ ismini verdiği bu yaklaşımda araştırmacı kavramlar, temalar ve bunlar arasındaki ilişkilere yönelik denenceler geliştirerek, bu denencelerin açıklanmasına yardımcı olacak veriler elde etmeye çalışır. Bu yaklaşımın en önemli özelliklerinden biri veri toplama ile analizin birlikte yürütülmesidir. Süreç sonunda araştırmacının odağına ilişkin açıklamaları ortaya koyan kavram ve temalara ulaşılır. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 76-77).

Veri Toplama Aracı

Kuram oluşturma yaklaşımında en çok kullanılan veri toplama araçları gözlem, mülakat ve doküman (yazılı ve sözlü) incelemesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 76-77). Araştırmada bir çizgi film ele alındığı için en uygun yöntemin doküman incelemesi olacağı düşünülmüş ve *Keloğlan* çizgi filmine yönelik bir “içerik değerlendirme formu” hazırlanmıştır.

İçerik Değerlendirme Formu

Araştırmada *Keloğlan* çizgi filmi doküman incelemesi yoluyla değerlendirilmiştir. Doküman incelemesi genellikle yazılı materyalleri kapsamakla birlikte film, video, fotoğraf gibi görsel malzemelerde de kullanılabilir. Jest ve mimikler gibi sözel olmayan davranışların tespiti, aynı davranışı farklı zamanlarda tekrar tekrar izleme olanağı ve tekrar edilmesi mümkün olmayan olay ve olguların saptanmasına olanak vermesi bakımından avantajlı olan bu yöntem (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 76-77), nitel araştırmanın zaman zaman problem olan tekrar edilebilirlik sorununa önemli ölçüde çözüm sağlamaktadır (Marshall ve Rossman, 1999,189).

Araştırmanın dokümanlarını toplamda 109 bölüm yayınlanmış olan *Keloğlan* çizgi filminden rastgele seçilen ve yeterli örnekleme oluşturduğu düşünülen 40 bölüm oluşturmaktadır.

İçerik değerlendirme formu hazırlanırken literatür incelenmiş, ilgili bölümler ön bir çalışma olarak izlenmiş ve bu veriler doğrultusunda form hazırlanmıştır. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü tarafından

yaptırılan “Çocuklara Yönelik Programlar ve Bu Programlarda Yayımlanan Reklamların İçerik Analizi Araştırması” isimli çalışmada yer alan maddelerden de istifade edilerek hazırlanan içerik değerlendirme formu din eğitimi alanında uzman bir araştırmacıya incelettirilerek son halini almıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan verileri açıklayacak kavramlara ve verilere ulaşmak amacı ile içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi önce toplanan verilerin kavramsallaştırılması, sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenmesi ve buna göre veriyi açıklayan temanın saptanması, (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 227) verilerin tanımlanması, kodlanması ve kategorileştirilmesi sürecidir. (Patton,1990)

Araştırmada tümevarımcı içerik analizi kullanılmıştır. Tümevarımcı analiz kodlama yoluyla verilerin temelinde olan kavramları ve bu kavramların ilişkilerini ortaya çıkarmak amacıyla yapılmaktadır. (Miles ve Huberman, 1994) Tümevarımcı analiz ile öncelikle rasgele belirlenen 40 *Keloğlan* çizgi filmi temin edilmiştir. Ardından temin edilen çizgi filmler araştırmacı tarafından kodlanarak alanında uzman bir başka araştırmacı tarafından da incelenmiştir.

Ayrıca araştırma bulgularının değerlendirilmesinde içerik analizi türlerinden frekans analizine de başvurulmuştur. Birimlerin nicel olarak görülmesine imkan sağlayan frekans analizi sayesinde sıklığa dayalı bir sınıflama yapılabilmekte, önem ve etki dereceleri hakkında yorum yapılabilmektedir. (Tavşancıl ve Aslan, 2001: 90) Nitel verilerin bu şekilde sayısallaştırılması verilerin güvenilirliğini artırmakta, yanlılığı azaltmakta ve verilerin karşılaştırılmasına olanak sağlamaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 242-243)

Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmada geçerlik bilimsel bulguların doğruluğunu, güvenirlilik ise tekrarlanabilirliğini konu edinir. (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 255) Araştırmanın geçerlik ve güvenirliliğini artırmak amacıyla bazı tedbirler alınmıştır.

Araştırmanın iç geçerliğini (inandırıcılığı) temin etmek için literatürde yer alan benzer çalışmalardan yararlanılmıştır. Ayrıca temalar ilgili kodları kapsayıp ilgisizleri dışarıda bırakacak şekilde kodlanmıştır.

Araştırmanın dış geçerliğini (aktarılabirliğini) artırmak için araştırma süreci ve bu süreçte yapılanlar detaylı olarak aktarılmıştır.

Araştırmanın iç güvenirliğini (tutarlılığını) artırmak için araştırmacı tarafından yapılan kodlamalar bir uzman tarafından kontrol edilerek değerlendirilmiştir.

Araştırmanın dış güvenirliğini (teyid edilebilirliğini) artırmak için araştırma süreci ayrıntılı biçimde tanımlanmış, elde edilen veri ve kodlar başka araştırmacıların incelemesine imkan verecek şekilde saklanmıştır.

Genel olarak ise araştırmanın çizgi film gibi görsel ve tekrar izlenebilir bir materyal üzerinde yapılması araştırmanın geçerlik ve güvenirliğini artırmaktadır. İlgili bölümler tekrar tekrar izlenebilir ve veriler farklı araştırmalarda da kullanılabilir.

Bulgular ve Yorum

Bu bölümde belirlenen ana tema ve alt temalar çerçevesinde *Keloğlan* çizgi filmine yönelik bulgulara yer verilecektir. Alt temalar frekans analizi ile incelenecek, ayrıca film bölümlerinden doğrudan aktarımlar sunulacaktır. Aktarımlarda bölüm isimleri yerine araştırmacının ele aldığı bölümlere verdiği numaralar kullanılacaktır.

Keloğlan Çizgi Filminde İnanç İçeren İletilerle İlgili Bulgular

Tablo 2: <i>Keloğlan çizgi filminde inanç içeren sözel- görsel iletiler</i>		Var	Oran%	Yok	Oran%
İnanç içeren sözel- görsel iletiler	Sözel iletiler	2	5	37	95
	Görsel iletiler	0	0	40	100

Tabloda görüldüğü gibi *Keloğlan* çizgi filminde inanç içeren görsel ifadeler hiçbir bölümde yer verilmezken; sözel ifadeler yalnızca iki bölümde rastlanmaktadır. Bunlardan birinde *Keloğlan* dünyaya geldiğinde annesi “Tanrı dileklerimizi kabul etti, bizim de bir çocuğumuz oldu.” demektedir (Bölüm 1). Diğerinde ise *Keloğlan* Peri Padişahı’nın ülkesinde iken ormanda 7 Başlı Yılan ile karşılaştığında “Aman Tanrım” diyerek korkusunu dışa vurmaktadır (Bölüm 12).

Keloğlan Çizgi Filminde İslam Dinine Ait Unsurlarla İlgili Bulgular

Tablo 3: *Keloğlan çizgi filminde İslam dinine ait unsurlar*

		Var	Oran%	Yok	Oran%
İslam dinine ait unsurlar	Günlük hayatta kullanılan dini ifadeler (bismillah, elhamdulillah, Allah yardımcın olsun vb.) ya da diğer sözel iletiler.	7	17,5	33	77,5
	Dini pratikler (namaz,oruç, abdest vb.)	0	0	40	100
	Dini semboller (cami, tesbih, seccade vb.)	1	2,5	39	97,5

Keloğlan çizgi filminde yalnızca bir bölümde İslam dinine ait sembol olarak ‘başörtüsü’ (Bölüm 26) ile karşılaşmış olmasına karşın başka hiçbir bölümde dini pratiklere ya da sembollere yer verilmediği dikkat çekmektedir. Sözel ileti olarak ise 7 bölümde dini ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Dini ifadelerin en fazla kullanıldığı bölüm 1. bölümdür. Keloğlan’ın doğduğu bu bölümde, Keloğlan’ın annesi ve babası “hayrolsun, inşallah, şükürler olsun” gibi ifadeler kullanmaktadır. Diğer 6 bölümde ise; “Allah müstehakkını versin” (Bölüm 3), “Cennete mi düştüm ne?” (Bölüm 7), “Düşmanıma şükredeceğim aklıma gelmezdi” (Bölüm 15), “Hayra alamet” (Bölüm 19), “Hay Allahım” (Bölüm 35-39) ifadelerine yer verilmiştir.

Keloğlan Çizgi Filminde Şamanizm ve Türk Mitolojisine Ait Unsurlarla İlgili Bulgular

Tablo 4: *Keloğlan çizgi filminde Şamanizm’e ve Türk mitolojisine ait unsurlar*

		Var	Oran%	Yok	Oran%
Şamanizm’e ve Türk Mitolojisine ait unsurlar	Ritüeller (ayin vb.)	0	0	40	100
	Semboller (davul, taş vb.)	6	15	34	85
	İnanç ifadeleri (3 evren, kültler vb.)	7	17,5	35	82,5
	Karakterler	12	30	28	70

Tabloda da açıkça görüldüğü üzere Keloğlan çizgi filminde eski Türk inancı olarak bilinen Şamanizm ile ilgili unsurlara oldukça fazla yer verilmektedir. Şamanizm ile ilgili ritüellere hiçbir bölümde yer verilmezken, 6 bölümde Şamanizm'e ait sembollere, 5 bölümde Şamanizm'de yer alan evren inancına ve kültlere ait unsurlara ve 12 bölümde Şamanizm'de önemli kabul edilen insan ve hayvanlara yer verildiği görülmektedir.

Şamanizm'de yer alan taş ve kaya kültürüne göre, Şaman'ın kullandığı önemli bazı taşlar vardır. Tanrı Ülgen tarafından Şamanlar'a ve Türk komutanlara verilen 'Yada taşı' bu taşların başında gelmektedir. Bu taş sayesinde Şamanlar istedikleri zaman doğa olayları gerçekleştirebilmektedirler (Gömeç, 1998:46). Keloğlan çizgi filminde 'Kömür Hanım' olarak karşımıza çıkan ve konuşabilen bir taş bulunmaktadır. Bu taş Keloğlan'ın vücuduna girdikten sonra Keloğlan ateşin yakmadığı, yıldırım çaktıracı ve kendisine göre büyük olan şeyleri havaya kaldırıp fırlatabilen olağanüstü güçlere sahip bir kişiye dönüşmektedir (Bölüm 9,10,11). 19. bölümde ise Cadı ve Vezir tarafından iklimi değiştirip insanlara zarar vermek amacıyla gökyüzünde yine aynı şekilde taşlar kullanılarak olağanüstü bir hava olayı oluşturulmakta ve bu olayı kontrol altına alma görevini yine Keloğlan üstlenmektedir.

Taşları kendileri için koruyucu 'enerji merkezleri' olarak gören şamanlar, istekleri doğrultusunda taşları bir araç olarak kullanmışlar ve onlara kutsallık atfetmişlerdir. Şamanistlere göre tapınma nesnesi değil de aracı olan taşlar genellikle sihir ve büyü ile ilgili işlerde kullanılmıştır (Eliade, 2003:222). 24. ve 26. bölümlerde bu nevi taşların bir örneği ile karşılaşılacaktır. Bu bölümlerde Bilgecan Dede ve Keloğlan'ın, Kara Vezir ve Kötülükler Perisinin elinden sihirli bir taştan yapılmış olan 'Element Yüzüğü'nü kurtarmaya çalıştıkları görülmektedir. Bu yüzük dört temel elementi kontrol etmeyi sağlayan sihirli bir yüzük olduğu için kötü kişilerden uzak tutulmaya çalışılmaktadır.

Şamanizm düşüncesinde kainat temel olarak gökyüzü (yukarı dünya), yeraltı (aşağı dünya) ve yeryüzü (orta dünya) olmak üzere üç alemden oluşmaktadır (DİA, C. 38, 2010: 325). Bu üç alem de kendi içerisinde katlara ayrılmaktadır ve her alemin kendisine ait tanrıları ve ruhları vardır. Yeryüzünde yaşayan insanların gökyüzü ve yer altı ile iletişim kurmasını sağlayan, yani insanlarla tanrılar arasında aracı konumunda olan kişiye de şaman/kam/ozan/baksı denmektedir (Yıldırım, 2004:87). Yeraltı dünyasında kötülükler hükmeden Tanrı Erlik ve yardımcıları yaşamaktadır. Erlik, emri altındaki kendisi gibi kara düşünceli kötü ruhları, yeryüzündeki insanları

kandırarak yanlış yollara sevk ettirmeye ve kendisine hizmetçi yapmak için yeraltına çekmeye çalışır. Böylece kendisini karanlıklar ülkesine hapseden gökyüzü Tanrısı Bay Ülgen'i kızdırarak ondan intikam almak ister (Yıldırım, 2004:170).

Keloğlan çizgi filminde toplamda 6 bölümde yeraltı dünyasından bahsedilmekte, burası kötülüklerin bulunduğu karanlıklar diyarı olarak tanıtılmakta ve buraya hükmeden bir Kötülükler Perisi/Kraliçesi bulunmaktadır (Bölüm 7,14,15,24,25,27). Şamanizm inancına göre Tanrı Erlik'in kötülük yaparak intikam almaya çalıştığı gibi, Kötülükler Perisi de hapsedildiği yeraltı dünyasından kurtulmanın yollarını aramakta ve bu sebeple kötülükler yapmaktadır. 7. bölümde Keloğlan bir kuyudan aşağı düşerek kendi dünyasından farklı bir yere gelmekte, 14. bölümde Kötülükler Perisi'nin özellikleri dile getirilmekte, 15. bölümde Kötülükler Perisi'nin yaşadığı mağara gösterilmekte, 24. bölümde yeraltı dünyasına hapsedilmiş olan Kötülükler Perisi'nin oradan çıkabilmek için büyü yaparak Padişah'ın rüyalarını ele geçirdiği görülmekte, 25. bölümde Kara Vezir'in Kötülükler Kraliçesi ile sihirli bir küre aracılığı ile konuştuğu ve kötülük yapmak için 'Element Yüzüğü'nü ele geçirme planları yaptığı ve 27. bölümde Keloğlan'ın kırık bir aynadan içeri girerek karanlıklar dünyasına geçtiği ve oradan kurtulmak için de bir kuyuyu kullandığı görülmektedir.

Şamanizm'e göre şaman; yeraltı, yeryüzü ve gökyüzünde yaşayan tanrılar ve ruhlar ile insanlar arasında düzeni sağlayan, kötü ruhlardan gelebilecek her türlü tehlike ve hastalık ile baş etme sorumluluğunda olan, sihir ve büyü yoluyla veya bitkilerden elde ettiği ilaçlarla hastalıkları iyi edebilme ve insanlar arasındaki huzuru temin edebilme gücüne sahip, Yada taşını kontrol edebilen ve gök cisimlerini takip ederek felaketlerle ilgili haberler verebilen kişidir (Yıldırım, 2004: 29-34). Normal insanlardan farklı olarak 3 evren arasında geçişler yaparak huzuru sağlama görevi yalnızca şamanlara aittir (Eliade, 2014: 336-337).

Yukarıda Şamanizm ile ilgili belirtilen tüm bilgiler göz önüne alındığında, Keloğlan çizgi filminde 12 bölümde Şaman inancına dayanan bazı karakterlere rastlanmaktadır. Bunlardan en önemlisi bir çok bölümde Keloğlan'ın yol göstericisi olan Bilgecan Dede'dir. Bilgecan Dede, 4 bölümde kesin olarak tespit edildiği üzere, Şamanizm inancına göre Şaman'ın özelliklerini taşımaktadır. 19. bölümde Bilgecan Dede, gökyüzünde gelişen olağan dışı hava olayını gözlemleyerek bu durumun köye felaket getireceğini ve engellenmesi gerektiğini söyleyerek tedbirler almaya çalışmakta; 20. bölüm-

de Keloğlan'ın isteği üzerine kelliğe tedavi olabilecek bir ilaç hazırlamakta; 22. bölümde kötü cadı tarafından insanları birbirine düşürmek amacıyla hazırlanan 'kavga iksiri'nin etkisini gidermek için 'sevgi iksiri' hazırlamakta ve kötülükle mücadele etmektedir. Şamanizm ile bağlantılı olarak en fazla dikkat çeken bölüm ise 24. bölümdür. Bu bölümde Padişah Bilgecan Dede'yi saraya çağırmakta ve "İksirler yapıp şifa dağıtırmışsın; keşifler, yararlı aletler yaparmışsın. Doğru mu?" diye sormaktadır. Bilgecan Dede'nin cevabı olumlu olunca da Kötülükler Perisi'nin kendisini yenip karanlıklar dünyasından kurtulmak için rüyalarını ele geçirdiğini; eğer rüyalarında ondan kurtulamazsa Kötülükler Perisi'nin dünyayı ele geçirerek kötü bir yer haline getireceğini vurgulamakta ve Bilgecan Dede'den yardım istemektedir. Bunun üzerine Bilgecan Dede Padişah'ın rüyasına girebilmek için bir iksir hazırlamakta ve Keloğlan'ı Kötülükler Perisi ile savaşmak için rüya alemine göndermektedir. Bu bölümlerde net bir şekilde görülmektedir ki, Bilgecan Dede bir Şaman'ın yaptığı gibi şifa ve yardım amaçlı iksir ve ilaçlar yapmaktadır; gökyüzünde yaşanan gelişmeleri takip ederek tahminlerde bulunmakta ve (aşağı dünya ve yeryüzündeki) kötülükler ile mücadele etmektedir.

Şamanizm ile doğrudan bağlantılı olan bir diğer karakter ise Kötülükler Perisi'dir. Şamanizm inancına göre yeraltında yani aşağı dünyada yaşayan Tanrı Erlik, kötülüklerle hükmeden tanrıdır ve gökyüzünde yaşayan Tanrı Ülgen tarafından yeraltına hapsedilmiştir. Keloğlan çizgi filminde 14. ve 16. bölümlerde Kötülükler Perisi karanlık bir mağarada yaşamakta ve kötülükleri yönetmekte, insanları kötülük yapmaya teşvik edip, iyilik yapanlara mani olmaya çalışmaktadır. 24. bölümde Padişah'ın rüyalarını ele geçirerek hapsedildiği yeraltı dünyasından kurtulmaya çalışmakta; 25. bölümde 'Element Yüzüğü'nü ele geçirerek yeryüzüne hükmetmeyi amaçlamaktadır. Tüm bunların yanında tıpkı Tanrı Erlik'in yaptığı gibi yeryüzünde yaşayan insanlardan bir kısmını kendisine hizmetkar yapan Kötülükler Perisi'nin en sadık yardımcıları Kara Vezir ve Cadı'dır.

Kara Vezir ve Cadı 7 bölümde Kötülükler Perisi'ne yardım etmek ve kötülük yaparak insanlara zarar vermek için planlar ve sihirler yapmakta; bunun için genellikle para ve yiyecek ile kandırdıkları Huysuz ve Uzun'u kullanmaktadırlar. 19. bölümde Kara Vezir ve Cadı, Huysuz ve Uzun'u kullanarak gökyüzünde bir iklim balonu hazırlamakta ve sihirle hava olaylarını kontrol ederek insanlara zarar vermeyi amaçlamaktadırlar. Bunu teleskopuyla izleyen Bilgecan Dede hemen Keloğlan ve arkadaşlarını görevlendirerek durumu kontrol altına almakta ve onlara engel olmaktadır. 21. bölümde

Kara Vezir ve Cadı insanlara kötülük yapmak için yeraltı dünyasının girişlerinden birisi olan kuyuda bir canavar beslemekte; 22. bölümde insanları birbirlerine düşürüp kötülük yapmak için 'kavga iksiri' hazırlamakta; 23. bölümde Cadı sihirli güçlerini geri alabilmek için Bilgecan Dede'yi yakalamak istemekte ve bunun için bir korkuluğu sihirle canlandırarak kullanmaktadır. 25. bölümde Kara Vezir, cam bir küreden konuştuğu Kötülükler Perisi'ne sadık bir hizmetkar olduğunu göstermek için 'Element Yüzüğü'nün peşine düşmekte; 27. bölümde yine güçlerini geri almaya çalışan Cadı Keloğlan'ı yeraltı dünyasının girişlerinden bir diğeri olan kırık bir aynadan içeri hapsetmekte ve Bilgecan Dede'ye tuzak kurmakta; 28. bölümde ise Işık perisinin kanatlarından aldıkları hız tozu ile kötülük yapabilmek için daha hızlı hareket edebilecekleri bir iksir hazırlamaktadırlar. Tüm bunlar göz önüne alındığında Kara Vezir ve Cadı'nın yeraltı dünyası için çalışan kötü ruhları temsil ettikleri söylenebilmektedir.

Bunların yanında 26. bölümde Keloğlan ve arkadaşları nehirde balık tutarken suda bir sepet görürler. Sepeti kıyıya çekip açtıklarında içinden bir bebek çıkar. Şaşırdıkları ve ne yapmaları gerektiğini bilemedikleri için sepeti Bilgecan Dede'ye getirirler. Bilgecan Dede bebeğin ağlaması ile çeşitli doğa olaylarının gerçekleştiğini (dolu, sel, deprem, fırtına vb.) fark eder ve hemen Keloğlan ve Örgülü'yü bebeğin ailesini bulmaya gönderir. Bebeğin ailesini arayan Keloğlan ve Örgülü ormanda iki ayı, kaplan, kurt, öküz ve köpek tarafından köşeye sıkıştırılır ve şapkalı birisi onlardan bebeği ister. Sonradan bu kişinin bebeğin ablası olduğu ortaya çıkar. Bu kız, anne ve babasının sihirli güçleri olan ormanın koruyucu ruhları olduğunu ve Kötülükler Perisi ile çarpışmak için gittiklerini söyler. Bu sebeple kardeşine kendisinin baktığını ancak onu kaybettiğini söyleyince Keloğlan ve Örgülü bebeği ona teslim eder ve köye dönerler.

Şamanizm inancına göre; Şamanlara yardım eden yardımcı ruhlar/hayvanlar vardır. Bunların en yaygın olarak bilinenleri kuş, at, köpek, ayı ve yılanlardır (Yıldırım, 2004: 171-187). Bebeğin ablası Keloğlan ve Örgülü'yü bu hayvanlar aracılığıyla köşeye sıkıştırıp yakalamakta, bununla birlikte orman perilerinin çocukları sihirli güçlere sahip olduklarını da dile getirmektedir. Dikkatle incelendiğinde bebek ve ablasının da şaman olabileceği farkedilmektedir.

Tüm bunların yanında, yalnızca şamanların evrenler arası geçişler yaparak huzuru temin ettiği, Yada taşını kullanabildiği ve hayvanlarla iletişim

kurabildiği düşünüldüğünde Keloğlan'ın da bilge bir şaman olan Bilgecan Dede tarafından yetiştirilmekte olan bir şaman adayı olduğu dikkatlerden kaçmamaktadır.

Keloğlan Çizgi Filminde Batıl İnanç İçeren İletilerle İlgili Bulgular

Tablo 5: *Keloğlan çizgi filminde batıl inanç içeren sözel-görsel iletiler*

		Var	Oran%	Yok	Oran%
Batıl inanç içeren sözel-görsel iletiler	Sözel iletiler	1	2,5	39	97,5
	Görsel iletiler	5	12,5	35	87,5

Keloğlan Çizgi filminde yalnızca bir sahnede sözel bir ileti olarak batıl inanca yer verilmiştir. Bu bölümde Keloğlan, köpeklerle konuşurken “korktuğu ya da önemli bir durumla karşılaştığında beresini taktığını ve beresinin kendisine güç verdiğini” dile getirmektedir (Bölüm 8). Görsel ileti olarak batıl inanca yer verilen bölümlerden dördünde ciddi bir durumla karşılaştığı zaman Keloğlan'ın hemen beresini taktığı görülmektedir (Bölüm 8,11,12,18). 33. bölümde ise Keloğlan ve arkadaşları Çizmeli Kedi'nin evinde misafir iken, buzdolabının üzerinde neredeyse dolabın yarısı kadar büyük bir nazar boncuğu olduğu dikkat çekmektedir.

Keloğlan Çizgi Filminden Farklı Kültürlere Ait Unsurlarla İlgili Bulgular

Tablo 6: *Keloğlan çizgi filminde farklı kültürlere ait unsurlar*

		Var	Oran %	Yok	Oran%
Farklı kültürlere ait unsurlar (dans, muzik, sembol vb.)	Yabancı (Batı, Uzak doğu) Medeniyetlere ait unsurlar	7	17,5	33	82,5
	Türk kültürüne ait unsurlar	18	20	22	80
	İslam Medeniyetine ait unsurlar	0	0	40	100

Keloğlan çizgi filminde Batı medeniyetine ait müzik, dans ve edebiyat unsurlarının yer aldığı görülmektedir. Örneğin 2. bölümde Keloğlan ile tanışmaya gelen karınca, kendisini tanıtmak için şarkı söylemekte ve bale fi-

gürleri yaparak dans etmektedir. 18. bölümde Peri Padişahı'nın ülkesinden ayrılan Keloğlan uçan bir arabaya binmektedir. Her ne kadar araba geyikler olmadan uçmakta ise de, Noel Baba'nın arabasına benzemektedir. 23. bölümde sihirle canlanan korkuluk Uzun ve Huysuz'u labut, Cadı'yı top gibi kullanarak onlarla bowling oynamaktadır. 31. bölümde Uzun kendisine özel Süperman pelerini hazırlayıp uçarak yardıma muhtaç kişileri aramakta, Kara Vezir'den çaldığı yiyecekleri Robin Hood gibi köylülere dağıtmaktadır. 35. bölümde Keloğlan, rüyasında *Alice Harikalar Diyarında* masalındaki gibi beyaz bir tavşanı takip ederek arkadaşlarıyla beraber bir labirente düşmekte ve masalla paralel olaylar yaşamaktadır. 38. bölümün başında Çizmeli Tilki'nin, sonunda ise Uzun'un William Shakespeare'in Hamlet'inde geçen "Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu..." pasajını okudukları görülmektedir. 39. bölümde geçit saatinin bozulmasıyla her yerin siyah-beyaz olduğu, durumu düzeltmeye çalıştıklarında ise seslerin de duyulmaz hale geldiği görülmektedir. Bu sırada Huysuz'un Charlie Chaplin kıyafetiyle ortaya çıktığı ve Uzun ile beraber onun danslarını yaptıkları görülmektedir.

Türk kültürüne ait unsurlar 18 bölümde karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, 3. ve 34. bölümlerde Türk kültürüne ait masallarda sıkça karşılaştığımız 'Devler' Keloğlan çizgi filminde de yer almaktadır. 4. bölümde yöresel yiyeceklerden olan 'pestil' Keloğlan tarafından anlatılmaktadır. 5. bölümde Anadolu'da kurulmuş yeraltı şehirlerinin bir örneği gösterilmekte ve neden inşa edildiği anlatılmaktadır. 9. bölümde kültürel öğelerden olan saz tanıtılmakta ve kısa bir türkü çalınmaktadır. 14. ve 24. bölümlerde ekrana gelen saray halkından insanların geleneksel Türk motifli saray kıyafetleri (kaftan, sarık, bindallı vb.) giydikleri görülmektedir. 18. bölümde tehlikelerden kurtulan Keloğlan ve Gülçiçek'in, sevinçten yöresel figürlerle danslar edip türküler söyledikleri görülmektedir. Geriye kalan 10 bölümde (4, 8, 15, 16, 20, 22, 26, 32, 37, 40) ise Türk kültürüne ait atasözleri ve deyimler sıkça kullanılmış, nadir karşılaşıl原因lar açıklanmıştır. Örneğin 15. bölümde kendisine ve ailesine insanların yaptığı kötülükleri anlatan Ayı, 'ne ekersen onu biçersin' diyerek yaşadıklarının intikamını Keloğlan'dan almak istemektedir.

"Sürüden ayrılanı kurt kapar." (Bölüm 4), "Akıl yaşta değil, baştadır.", "Derdini söylemeyen derman bulamaz." (Bölüm 16), "Yediği önünde, yemediği arkasında" (Bölüm 20), "Üzümünü ye, bağına sorma." (Bölüm 22), "Gülme komşuna, gelir başına." (Bölüm 32), "Ayağını yorganına göre uzat.", "Sakla samanı, gelir zamanı." (Bölüm 40) vurgulanan diğer deyişlerdir.

İslam medeniyetine ait unsurlara bakıldığında ise olumsuz bir tablo ile karşılaşmaktadır. İslam dini Türk kültürüne şekil verdiği ve kültürün ayrılmaz bir parçası olduğu halde görmezden gelinmiştir. Batı medeniyetine ait

unsurlar daha çok yer bulurken (n=7), Türk kültürünün İslam medeniyetinden soyutlanarak verilmesi dikkat çekmektedir.

Keloğlan Çizgi Filminde Sihir-Büyü ve Olağanüstü Kullanımına Ait Bulgular

Tablo 7: *Keloğlan çizgi filminde sihir-büyü ve olağanüstü güçlere ait unsurlar*

	Var	Oran %	Yok	Oran%
Sihir-büyü ve olağanüstü güçlere ait unsurlar				
Sihir-büyü	18	45	22	55
Olağanüstü güç	23	57,5	17	42,5
Sembol	0	0	40	100

Keloğlan çizgi filminde sihir ve büyü ile 18 bölümde karşılaşmaktadır. 9, 10 ve 11. bölümlerde Keloğlan'ın vücuduna sakladığı Kömür Hanım'ın güçleri Keloğlan'a geçmiş ve sihir ile olağanüstü (yıldırım çaktırma, ateşe hükmetme vb.) güçlere erişen Keloğlan, güçlerini nasıl kontrol edebileceğini de yine sihirli bir bitki olan, konuşan sarmaşıktan öğrenmiştir. 10. bölümde askerlerin kılıç darbeleriyle ölen sarmaşık, 16. bölümde Keloğlan'a yardım etmek için tekrar canlanmıştır. 14. bölümde Kötülükler Perisi, Padişah'ın zindana attırdığı Vezir'i sihirli güçleriyle zindandan kaçırmakta, 16. bölümde sihirle Keloğlan'ın yanına gelerek onunla konuşmak istemektedir. 19. bölümde Cadı ve Kara Vezir, doğa olaylarını kontrol edebildikleri sihirli bir iklim balonu yapmakta; 20, 21 ve 28. bölümlerde Bilgecan Dede ve Cadı büyüleri iksirler hazırlayarak insanlarla paylaşmaktadırlar. Bunların yanında canlanan korkuluk (Bölüm 23), Kötülük Perisi'nin Padişah'ın rüyalarını ele geçirmesi (Bölüm 24), sihirli yüzük (Bölüm 25), sihirli ayna (Bölüm 27) ve Cadı'nın sihirli asası (Bölüm 23, 27) sihir ve büyü'nün kullanıldığı diğer bölümlerdir.

Keloğlan'ın dünyaya geldiği 1. bölümde su perisi tarafından olağanüstü olduğu belirtilen bu durumla müjdelenmiş olan Keloğlan, 21 bölümde hayvanlarla konuşarak iletişim sağlamaktadır. Üç bölümde ise Keloğlan sihirli bir taş olan Kömür Hanım'ın güçlerini kendisine aktarmasıyla basit çaplı doğa olaylarını (yıldırım, sel, fırtına, deprem vb.) gerçekleştirebildiği bir güce kavuşmuştur (Bölüm 9, 10, 11). 26, 27 ve 40. bölümlerde Keloğlan dışında diğer insanlarla da konuşabilen bir kirpi (Prences) ve 40. bölümde bir tilki (Çizmeli Tilki) bulunmaktadır.

Keloğlan Çizgi Filminde Vurgulanan Değerlerle İlgili Bulgular

Tablo 8: *Keloğlan çizgi filminde vurgulanan değerler*

	Var	Oran %	Yok	Oran%
a. Olumlu				
Şükretmek	2	5	38	95
Çalışkan olmak	2	5	38	95
Dürüstlük	2	5	38	95
Yardımseverlik	16	40	24	60
Paylaşma	2	5	38	95
Doğru sözlü olmak	2	5	38	95
Hakka riayet etmek	2	5	38	95
Tutumlu olmak	2	5	38	95
Temizlik	3	7,5	37	92,5
Saygılı olmak	2	5	38	95
Çevreyi koruma	4	10	26	90
Kanaatkarlık	3	7,5	37	92,5
Merhamet	2	5	38	95
Vefa	3	7,5	37	92,5
Sözünde durma	3	7,5	37	92,5
Fedakarlık	5	12,5	35	87,5
Mütevazilik	2	5	38	95
Dostluk	7	17,5	33	82,5
Özgüven	1	2,5	39	97,5
Misafirperverlik	2	5	38	95
b. Olumsuz				
Yalan	6	15	34	85
İntikam	3	7,5	37	92,5
Alay	3	7,5	37	92,5
Kibir	1	2,5	39	97,5
Dedikodu	2	5	38	95
Hırsızlık	6	15	34	85
Bencillik	2	5	38	95
Acımasızlık	2	5	38	95
Saygısızlık	1	2,5	39	97,5
İsraf	2	5	38	95
Tembellik	3	7,5	37	92,5
Çıkarıcılık	1	2,5	39	97,5

Keloğlan çizgi filminde vurgulanan değerler nelerdir?

Tablodan da açıkça görüldüğü üzere, Keloğlan çizgi filminde değerlere oldukça fazla yer verilmektedir. Toplamda 20 olumlu değere yer verildiği tespit edilen Keloğlan çizgi filminde en fazla vurgulanan değer Yardımseverliktir (n=16).

Ancak bazı değerlerin kendi içerisinde tutarsız olduğu dikkat çekmektedir. Filmde yer alan bazı sözel iletilerle görsel iletiler çelişmektedir. Örneğin Keloğlan kendisini yalan söylemeyen, doğru sözlü bir insan olarak tanıtsa (Bölüm 29, 35, 40) ve Bilgecan Dede 'Ne kadar kötü durumda olursan ol, yalan söylememelisin.' telkininde bulunsa da Keloğlan, 5. bölümde yeraltı şehrinde iken birşey söylediği halde 'söylemedim' diyerek yalan söylemekte; 12. bölümde onurunu korumak için Keloğlan'ı yakalamış gibi ellerini bağlamak isteyen komutanın teklifini kabul ederek yalana ortak olmaktadır. Aynı şekilde 10. ve 15. bölümlerde intikamın kötü bir davranış olduğu vurgulanmasına rağmen, 20. bölümde Keloğlan kendisini kandırıp, gülünç duruma düşüren Sinek ve arkadaşlarından intikam almaktadır.

Keloğlan Çizgi Filminde Değerleri Geliştirici İletilerle İlgili Bulgular

Tablo 9: *Keloğlan çizgi filminde değerleri (sorumluluk, adalet, özgüven, paylaşma vb.) geliştirici iletiler*

		Var	Oran %	Yok	Oran%
Değerleri (sorumluluk, adalet, özgüven, paylaşma vb.) geliştirici iletiler	Değerleri (sorumluluk, adalet, özgüven, paylaşma vb.) geliştirici sözel iletiler	23	57,5	17	42,5
	Değerleri (sorumluluk, adalet, özgüven, paylaşma vb.) geliştirici model almaya yönelik görsel iletiler	25	62,5	15	37,5

Keloğlan çizgi filminde 23 bölümde değerleri geliştirmeye yönelik sözel iletilere yer verilmiştir. Bunlardan 2. bölümde Keloğlan'ın babası vefat etmeden önce Keloğlan için nasihatlerde bulunmakta ve doğru sözlü, çalışkan, dürüst, tutumlu, saygılı, yardımsever, çevreye duyarlı, kanaatkar ve temiz olmayı; hak yememeyi öğütlemektedir. 17. bölümde Kötülükler Perisi

kendisini tanımlarken “büyük küçük tanımam, iyi kötü ayırmam, yalnızca kendi çıkarımı düşünür, kimsenin gözünün yaşına bakmam” demektedir. Bu davranışların kötü olduğu doğrudan dile getirilmese de, Kötülükler Perisi ile özdeşleştirilerek aktarıldığı için kötü oldukları izleyicilere bildirilmektedir.

Ancak bazı durumlarda olumlu değer vurgulanırken, izleyicilerin olumsuz bazı düşüncelere yönlitilebildiği de görülmektedir. 10. bölümde Keloğlan sihirli güçler elde ettiğinde daha önce kendisini ayaklarından yakalayarak esir alan sarmaşığı intikam alacağını söyleyerek tehdit etmektedir. Sarmaşık, Kömür Hanım’ı koruduğu için Keloğlan intikam almakta ısrar etmese de, izleyicilere güç dengeleri değiştiğinde intikam alınabileceği düşüncesini aşlamaktadır.

Keloğlan çizgi filminde değerlerin görsel olarak sunumu 25 bölümde yer almaktadır. Bunlardan 6. ve 40. bölümlerde israfın kötü olduğunu vurgulayan Keloğlan ve arkadaşları israfı engellemek için neler yapılabileceğini göstermektedirler. Örneğin 40. bölümde Keloğlan, Huysuz ve Uzun bir taraftan gereksiz akan suyun ve yanan ışığın kapatılmasını, yiyeceklerin ihtiyaç kadar tüketilmesini dile getirirken bir taraftan da bu eylemleri gerçekleştirmekte ve israfın doğuracağı sonuçlara dikkat çekmektedirler. Ancak bu değerlerin görsel sunumunda da çelişkiler ortaya çıkabilmektedir. Örneğin yiyecek israfına dikkat çekmek isteyen Keloğlan ve arkadaşları, köydeki tüm yiyecekleri toplayarak insanlara ders vermek isterken, yalan söyleyerek onları kandırmaktadırlar. Aynı şekilde 14. bölümde hırsızlığın kötü olduğunu ve bu nedenle hırsızlık yapan Vezir’in cezalandırıldığını dile getiren saray kadınları, aslında dedikodu yapmaktadırlar ve Keloğlan da kendisine gereken bilgileri elde edebilmek için onların dedikodusuna eşlik etmektedir.

Keloğlan Çizgi Filminde Travmatik Olabilecek Unsurlarla İlgili Bulgular

Tablo 10: *Keloğlan çizgi filminde travmatik olabilecek unsurlar*

	Var	Oran %	Yok	Oran%
a. Korku				
Korkuya neden olacak karakter	8	20	32	80
Korkuya neden olacak davranış	3	7,5	37	92,5
b. Şiddet				
Travmatik olabilecek unsurlar				
Kahramanların kullandığı fiziksel şiddet (vurma, yaralama)	5	12,5	35	87,5
Kahramanların kullandığı sözel şiddet (bağırma, hakaret etme)	9	22,5	31	77,5
Kahramanların kullandığı psikolojik şiddet	2	5	38	95

Keloğlan çizgi filminde toplamda 8 bölümde korkuya neden olabilecek karakterler bulunmaktadır. Örneğin 7, 8, 21 ve 27. bölümlerde Peri Padişahı'nın ülkesine ve yeraltı dünyasına açılan kuyuda yaşayan bir canavar bulunmaktadır. Bu canavar geçidi korumakta ve oraya düşen her canlıyı yemektir. 12, 15 ve 22. bölümlerde Keloğlan insanlara zarar vermek isteyen 7 başlı bir yılan ile karşılaşmakta ve zekasını kullanarak her seferinde yilandan akıllıca kurtulmayı başarmaktadır. 16, 17 ve 24. bölümlerde Kötülük Perisi'nin hizmetkarlarından erkek olanların görünüş olarak insana benzedikleri, ancak yüzlerinin korkutucu olduğu ve mor renkte oldukları görülmektedir.

Keloğlan çizgi filminde travmatik olabilecek unsurlardan en fazla karışımıza çıkanlar şiddet unsurlarıdır (n=16). 5 bölümde fiziksel şiddet ile karşılaşılmasının yanında 9 bölümde sözel şiddet unsurlarına rastlanmış ve 2 bölümde de psikolojik şiddet tespit edilmiştir. 4. bölümde mağarası dev Enro tarafından istemeden ele geçirilen ayı, Enro'ya saldırmış ve güçsüz düşene kadar birbirlerine saldırıp zarar vermişlerdir. 15. bölümde ise Keloğlan'ı kovalayan ayı ve 7 başlı yılan birbirlerini düşman sayarak kavgaya

etmeye başlamış ve yaralamışlardır. 7. ve 12. bölümlerde Padişah'ın sarayına kimlikleri olmadan giren kişilerin mancınıkla saraydan fırlatıldıkları ya da sarayın aşağısında bulunan köpekbalığı ve timsahlara yem olarak atıldıkları görülmektedir. 17. bölümde Kötülükler Perisi'nin askerlerinden bir tanesi etrafa emirler yağdıran Vezir'e sert bir tokat atmakta ve "adi bir hırsız olduğunu hatırlatayım" diyerek onu rencide etmektedir.

Sözel ve psikolojik şiddet unsurları ile ilgili de 3, 10 ve 11. bölümlerde Keloğlan sevmediği ya da istemediği karakterlere 'namert' demek; 10. bölümde sarmaşığa kızıp "saman çöpü sarmaşık" diyerek onu küçümsemektedir. 11. bölümde askerini azarlayan Komutan ona 'aptal' demek, 12. bölümde aynı askere 'korkak' diyerek onunla alay etmektedir. 19. bölümde Kara Vezir Huysuz ve Uzun'u sürekli olarak azarlamak ve 'saf, yarım akıllı, kalın kafalı' gibi sözler söylemek; 20 ve 28. bölümlerde Huysuz da sürekli Uzun'u azarlamak, 'düşüncesiz, beceriksiz, sersem' demektedir. Son olarak 20. bölümde Keloğlan'ın arkadaşları onun kelliği ile alay etmekte ve "kafa toplarına nasıl çıkıyorsun?", "traş olma derdin yok", "saçlarını tara da gel" diyerek Keloğlan'ı üzmektedirler.

Keloğlan Çizgi Filminde Yer Alan Cinsellik Unsurlarıyla İlgili Bulgular

Tablo 11: <i>Keloğlan çizgi filminde yer alan cinsellik unsurları</i>		Var	Oran %	Yok	Oran%
Cinsellik unsurları	Cinselliği vurgulayıcı kıyafet görüntüleri içerir.	0	0	40	100
	Arkadaşlık ilişkilerinde cinsel çağrışımlar içerir.	0	0	40	100
	Fiziksel cinselliğe ait unsurlar içerir.	0	0	40	100

Keloğlan çizgi filminde incelenen bölümlerin hiç birinde cinselliği vurgulayan ya da çağrıştıran kıyafet veya davranışa rastlanılmamıştır. Bu açıdan bakıldığında Keloğlan'ın başarılı bir yapım olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır.

Keloğlan Çizgi Filminin Kahramanı Keloğlan'ın Karakter Özellikler İle İlgili Bulgular

Tablo 12: *Keloğlan çizgi filminin kahramanı Keloğlan'ın karakter özellikleri*

		Var	Oran %	Yok	Oran%
Keloğlan'ın karakter özellikleri	Cesur	17	42,5	23	57,5
	Diğergam	1	2,5	39	97,5
	Düşünceli	3	7,5	37	92,5
	Saygılı	2	5	38	98
	Meraklı	3	7,5	37	92,5
	Merhametli	1	2,5	39	97,5
	Vefalı	3	7,5	37	92,5
	Zeki	13	32,5	27	67,5
	Fedakar	4	10	36	90
	Araştırmacı	1	2,5	39	97,5
	Yardımsever	10	25	30	75
	Sözünde duran	2	5	38	95
	Mütevazı	1	2,5	39	97,5
	Güvenilir	2	5	38	95
	Tembel	2	5	38	95
	İntikam alan	1	2,5	39	97,5
	Yalan söyleyen	2	5	38	95

Tablodan da anlaşıldığı gibi Keloğlan'ın olumsuz olarak yalnızca yalan söyleme, tembellik ve intikam alma özellikleri dikkat çekmektedir. Keloğlan genellikle yalan söylemediğini dile getirirse de, 5. bölümde yeraltı şehrinde iken birşey söylediği halde 'söylemedim' diyerek yalan söylemekte; 12. bölümde onurunu korumak için Keloğlan'ı yakalamış gibi ellerini bağlamak isteyen komutanın teklifini kabul ederek yalana ortak olmaktadır. İki bölümde Keloğlan'ın annesi tarafından tembel olarak tanımlandığı görülmekte (Bölüm 1, 23), bir bölümde ise kendisi ile alay edip gülünç duruma düşüren arkadaşlarından intikam aldığı dikkat çekmektedir (Bölüm 20).

Diğer tüm bölümlerde Keloğlan iyi karakter özelliklerine sahip bir baş kahraman olarak göz önüne çıkmaktadır. En çok dikkat çeken özellikleri ise cesareti (n=17), zekası (n=13) ve yardımseverliğidir (n=10).

Sonuç

Keloğlan çizgi filmi yerli bir yapım olması ve kültürel değerleri aktarmayı hedef edinmesi bakımından başarılı bir yapımdır. Ayrıca hiç bir bölümde cinselliği çağrıştıracı herhangi bir söz, fiil ya da görüntüye yer verilmemesi bakımından dikkat çeken yapımda, Keloğlan karakterinin değerleri aktarma konusunda başarılı olduğu da ortadadır. Ancak Keloğlan çizgi filminin bu olumlu özelliklerinin yanında din ve değerler eğitimi açısından problemli özellikleri bulunmaktadır.

Öncelikle Keloğlan çizgi filmi inanç öğelerinden ve İslam'dan soyutlanmış; Türk kültürü ile İslam kültürü iç içe olmasına rağmen, İslamî unsurlar çizgi filmde neredeyse tamamen görmezden gelinmiştir. Yabancı (Batı ve Uzakdoğu) medeniyetlere ait unsurlara detaylı olarak yer verilmesine karşın aynı özenin İslam kültürüne gösterilmediği dikkat çekmektedir. Ayrıca Keloğlan çizgi filminde Şamanizm ve Türk mitolojisine ait unsurlara çok fazla yer verildiği de dikkatlerden kaçmayan bir diğer problemidir. Şamanizm'de yer alan sembollere, inanışlara ve karakterlere Keloğlan'da detaylı olarak yer verilmiştir.

Bunlara ek olarak, Keloğlan çizgi filminde açıkça batıl inanç öğelerine yer verildiği; dini konularda yanlış anlaşılabilir sihir-büyü ve olağanüstü güçlere çok fazla vurgu yapıldığı görülmektedir.

Albert Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramı'na göre insanlar -özellikle de çocuklar- model alarak öğrenmektedirler. Yine Bandura'ya göre, bu modeller arasında çocukları en çok çizgi film kahramanları etkilemekte ve davranışlarına yön vermektedir.(Yorulmaz, 2013b:128-129) Model alınan karakterin yakın yaşlarda bulunması ve kurgusal bir karakter olması örnek almayı-taklidi artıran unsurlardandır. (Rosekrans, 1967: 307)

Keloğlan, karakter özellikleri ve değerlerin aktarılması bakımından başarılı bir modeldir. Ancak temel problem değerlerin çelişkili olarak sunulması ve kendi içerisinde tutarlı olmamasıdır. Bir bölümde kötü olarak vurgulan değer, başka bir bölümde uygulanmakta ve model alma konusunda ikileme neden olmaktadır.

Keloğlan çizgi filminde dikkat çeken bir diğer özellik ise travmatik olacak korku, şiddet ve gerçek dışı olay ve karakterlere fazla yer verilmesi ve bu konuda gerekli hassasiyetin gösterilmemesidir. Şiddet, özellikle de

fiziksel ve sözel şiddet başkahramanlar tarafından sıkça uygulanmakta ve izleyicilerin olumsuz modelleri örnek almalarına neden olmaktadır.

Keloğlan çizgi filmi olumlu özelliklere sahip olmasına rağmen genel yapısı göz önüne alındığında çocukların karakter gelişimi bakımından problemli bir yapıdır.

Bu çizgi filmdeki olumsuzlukların giderilmesi için alınması gereken tedbirler şunlardır:

- Öncelikle Türk kültürü İslam kültüründen soyutlanmamalı ve İslam'a ait unsurlara daha fazla yer verilmelidir.
- Türk mitolojisine ait unsurlar yanlış inanç algısına neden olmayacak şekilde düzenlenmeli yahut tamamen kaldırılmalıdır.
- Keloğlan'ın batıl inanç haline getirdiği beresine vurgu yapılmamalı ve benzer batıl inançlara yer verilmemelidir.
- Filmde sunulan değerler kendi içerisinde tutarlı hale getirilmeli, değerlere ait yanlış anlaşılmalara giderilmelidir.
- Dini açıdan yanlış anlaşılmalara sebep olabilecek olan sihir-büyü ve olağanüstü özellikler kaldırılmalıdır.
- Travmatik olabilecek korku ve şiddetle ilgili davranışlar kaldırılmalıdır.

Kaynakça

- Eliade, M. (2003); *Dinler Tarihine Giriş*, Lale Arslan (çev.) İstanbul, Kabalcı Yayınevi.
- Eliade, M. (2014); *Şamanizm*, İsmet Birkan (çev.) Ankara, İmge Kitabevi Yayınları.
- Gömeç, S. (1998) *Şamanizm ve Eski Türk Dini. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (4).
- Güngör, H. (2010); *Şamanizm*, Diyanet İslam Ansiklopedisi (C. 38). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Koç, G. (2006). Sosyal Öğrenme Kuramı, Ayten Ulusoy (ed.) *Gelişim ve Öğrenme* içinde (207-243), Ankara: Anı Yayınları.
- “Keloğlan(dizi)”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Kelo%C4%9Flan_%28dizi%29 (Erişim: 1 Nisan 2014).
- Marshall, C. ve Rossman, G. (1999). *Designing Qualitative Research*, Thousand Oaks: Sage Publishing'den aktaran YILDIRIM ve ŞİMŞEK, (2011).
- Miles M.B. ve Huberman, M.A. (1994). *Fen Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinin Öğretmen Yetiştirme Sistemine İlişkin Düşünceleri*. An Expanded Source Book Qualitative Data Analysis, London: Sage Publishing'den aktaran: YÜKSEL, S. (2011). KUYEB Dergisi, C. XI, S.1, (2011).

- Patton, M. Q. (1990). Çocuklara Yönelik Programlar ve Bu Programlarda Yayımlanan Reklamların İçerik Analizi Araştırması. Qualitative Evaluation And Research Methods, Newbury Park : Sage Publishing'den aktaran: Aile Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü (1990). Ankara.
- Rosekrans, Mary (1967). "Imitation in Children As A Function Of Perceived Similarity To A Social Model And Vicarious Reinforcement". *Journal of Personality and Social Psychology*, S. 7.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, İstanbul: Epsilon Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Yıldırım, N. (2004) *Anadolu Masallarında Şamanizm*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yorulmaz, B. (2013a). "Peepee Çizgi Filminin Din ve Değerler Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (24).
- Yorulmaz, B. (2013b). "Din ve Değerler Eğitimi Açısından Caillou Çizgi Filminin Değerlendirilmesi", *Diyanet İlmi Dergi*, 49 (3).